

РОЗДІЛ IV. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.093.5.011.3-051:376-056.264]:[37.013.42:37.064.1] DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2023-4-07>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ФОРМУВАННЯ У БАТЬКІВ НАВИЧКИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ПІДТРИМУВАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ КЛАСІВ, ДЕ НАВЧАЮТЬСЯ УЧНІ ІЗ ЗАЙКАННЯМ)

Апухтіна В. В.

*викладач кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-5794-1069
va46cible@gmail.com*

Авраменко У. В.

*викладач кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-8083-3728
avratenkospp@gmail.com*

Соловйова Т. Г.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-3676-7978
tg_solovyova@ukr.net*

Ключові слова: професійна підготовка, підтримувальна комунікація, зайкання, інклюзивна освіта, мультидисциплінарний підхід, робота із сім'єю дитини з ООП.

У статті розглядається питання підготовки майбутніх логопедів у рамках освітньо-професійної програми «Логопедія» з особливим фокусом на виробленні у батьків навичок використання засобів підтримувальної комунікації в інклюзивному освітньому середовищі. Автори аналізують та розкривають компоненти готовності майбутніх логопедів до формування у батьків навичок використання засобів підтримувальної комунікації в умовах інклюзивної освіти, включаючи змістовний, операційно-діяльнісний, цільовий та оцінно-результативний аспекти. Стаття наголошує на тому, що сучасна роль логопеда виходить за межі традиційного розвитку мовленнєвих навичок дитини, охоплюючи також аспекти виховання, соціалізації та взаємодії з батьками. Зокрема, підкреслюється необхідність навчання батьків засобам альтернативної та додаткової комунікації незалежно від наявності у їхніх дітей особливих освітніх потреб. Особлива увага приділяється батькам дітей із комунікативними обмеженнями, для яких знання використання таких засобів, як піктограми, комунікативні таблиці, фотокартки, символи, є критично важливим. У статті також підкреслюється складність та багатогранність зайкання як мовленнєвого порушення, що потребує комплексного підходу до корекції та лікування. Автори зазначають, що зайкання – це не просто мовленнєвий дефект, а й глибоко індивідуальна

проблема, що вимагає особливого підходу в кожному випадку. Автори також розглядають важливість мультидисциплінарного підходу у підготовці майбутніх логопедів. Стверджується, що співпраця зі студентами інших спеціальностей, таких як психологія, соціальна педагогіка та освітні науки, може значно збагатити підготовку логопедів, надаючи їм ширше розуміння проблеми заїкання. Серед основних курсів, які підтримують цю підготовку, виділяються «Логопедична корекція заїкання та порушень голосу» та «Альтернативні засоби комунікації». Ці курси не лише забезпечують теоретичні знання, а й практичні навички, які дають змогу майбутнім фахівцям ефективно працювати з родинами дітей, що мають особливі освітні потреби.

PREPARATION OF FUTURE SPEECH THERAPISTS FOR THE FORMATION OF PARENTS' SKILLS IN THE USE OF SUPPORTIVE COMMUNICATION TOOLS (ON THE EXAMPLE OF CLASSES WHERE STUDENTS WITH STUTTERING STUDY)

Apukhtina V. V.

*Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Special Education
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5794-1069
va46cible@gmail.com*

Avramenko U. V.

*Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Special Education
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8083-3728
avramenospp@gmail.com*

Soloviova T. G.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social Pedagogy and Special Knowledge
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3676-7978
tg_solovyova@ukr.net*

Key words: *professional training, supportive communication, stuttering, inclusive education, multidisciplinary approach, working with the family of a child with special educational needs.*

The article explores the training of future speech therapists within the educational-professional program «Speech Therapy», with a special focus on developing parents' skills in using supportive communication tools in an inclusive educational environment. The authors analyze and reveal the components of the future speech therapists' readiness to train parents in the use of supportive communication tools within inclusive education, including content, operational-activity, target, and evaluative-resultative aspects. The article emphasizes that the modern role of a speech therapist extends beyond the traditional development of a child's speech skills, covering aspects of upbringing, socialization, and interaction with parents. In particular, it underscores the necessity of training parents in alternative and additional

communication methods, regardless of whether their children have special educational needs. Special attention is given to parents of children with communication limitations, for whom knowledge of tools like pictograms, communication tables, photo cards, and symbols is critically important. The article also highlights the complexity and multifaceted nature of stuttering as a speech disorder, requiring a comprehensive approach to correction and treatment. The authors note that stuttering is not just a speech defect but a deeply individual problem that requires a special approach in each case. The importance of a multidisciplinary approach in the training of future speech therapists is also examined. Collaboration with students from other specialties, such as psychology, social pedagogy, and educational sciences, can significantly enrich the training of speech therapists, providing them with a broader understanding of the problem of stuttering. Key courses supporting this training include «Speech Therapy Correction of Stuttering and Voice Disorders» and «Alternative Communication Methods». These courses not only provide theoretical knowledge but also practical skills, enabling future specialists to work effectively with families of children with special educational needs.

Постановка проблеми. Активне впровадження інклюзивної освіти в українських школах розкрило перед логопедами нові можливості щодо мовленнєвої корекції, але створило й нові виклики. Дитина з ТПМ, яка опиняється в інклюзивному класі, адаптується до умов навчання складніше і водночас сама несвідомо впливає на розвиток однокласників. Цей вплив неможливо детермінувати як однозначно корисний, так і як однозначно шкідливий. Дихотомія, з одного боку, полягає у тому, що діти вчаться виходити зі складних і нестандартних ситуацій (діти беруть приклад з педагога, який вирішує складні завдання, пов'язані з особливими потребами учня); розвивають толерантність, широту поглядів і навіть раніше засвоюють деякі знання з основ охорони здоров'я та безпеки життєдіяльності. З іншого боку, наявність дитини з ТПМ у класі може містити й певні ризики для розвитку нормотипових дітей, як то: незначне зниження загальної академічної успішності, наслідування неправильної вимови звуків у молодших школярів, підвищення емоційного навантаження під час сприймання людини з порушеннями розвитку. Жоден із зазначених ризиків не є деструктивним і може бути цілковито компенсований цілеспрямованими педагогічними впливами. Одним із таких впливів є робота з батьками, адже саме крізь призму поглядів значущих дорослих молодші школярі сприймають світ та формують свої патерни поведінки. Під час організації роботи з батьками логопед визначає ключові напрями як для батьків нормотипових дітей, так і для батьків дитини з ООП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних досліджень у контексті підготовки майбутніх логопедів для роботи з батьками дітей, що страждають на заїкання, виявляє гли-

боке розуміння важливості інклюзивної освіти. Учені, такі як Н. Софій, Ю. Найда, С. Миронова, В. Засенко, О. Гаяш, О. Найдьонова, О. Рассказова, С. Гребінь, Т. Коновець, С. Мащак, Ю. Бойчук, А. Каплієнко, зосереджуються на різних аспектах розвитку та впровадження інклюзивної освіти в Україні. Значна увага приділяється ролі батьків у процесі інклюзивної освіти. У роботах О. Гаяш та О. Найдьонової розглядається важливість залучення батьків у вихованні дітей з особливими потребами. О. Рассказова наголошує на необхідності соціально-педагогічної підтримки сімей у контексті інклюзивної освіти, тоді як С. Гребінь висвітлює концепцію «соціальної інклюзії», розуміючи її як включення дітей у ширше суспільство. Зосереджуються на важливості партнерської взаємодії між сім'єю та школою Т. Коновець, С. Мащак та Ю. Бойчук. А. Каплієнко досліджує підготовку фахівців до командної роботи у сфері інклюзивної освіти. У рамках підготовки спеціалістів у галузі корекційної педагогіки значну увагу приділено роботі таких авторів, як О. Гопіченко, Г. Горшкова, О. Мартинчук, Г. Мицик, Н. Пахомова, Ю.В. Пінчук, О. Потапенко, Л. Прядко, Н. Савінова, В. Синьов, Л. Стахова, В. Тарасун, Л. Федорович, Л. Черніченко, О. Шевченко, М. Шеремет та ін., які розглядають різні аспекти професійної підготовки логопедів. Окрема увага в дослідженнях приділяється методам корекції заїкання. Серед відомих українських науковців, які займаються цією тематикою, варто відзначити Т. Вітер, Л. Журавльову, А. Казьміну, В. Кондратенко, С. Коноплясту, С. Корневу, З. Леніва, В. Ломоносова, Т. Морозову, М. Рождественську, Р. Юрову, А. Щолокову та ін. Науковці І. Мартиненко, Ю. Пінчук, С. Корнев, О. Козинець та ін. вивчають використання жестів,

рухів та ритмів у корекції заїкання. І. Мартиненко та В. Кисличенко зосереджуються на особливостях використання графічних символів комунікації у логопедичній роботі. У контексті альтернативної комунікації важливі роботи Н. Льїної, Т. Єжової, Т. Куценко, О. Боряка, Ю. Косенко, М. Чайки, Г. Усатенко, О. Кривоногової, І. Марченко, які досліджують використання АПК у логопедичній практиці. Також Ю. Рібцун висвітлює змістові аспекти за рівнями підтримки дітей із темпо-ритмічними порушеннями мовлення, зокрема із заїканням.

Під час вивчення цієї теми відзначається недостатність наукових досліджень, які б прямо зосереджувалися на використанні засобів підтримувальної комунікації – альтернативної допоміжної комунікації (далі – АДК) у корекції заїкання, а також спеціалізованих робіт, що розглядають підготовку майбутніх логопедів у цьому конкретному напрямі. Ця прогалина у дослідженнях указує на необхідність подальшого вивчення й розроблення методик і підходів, спрямованих на підготовку майбутніх логопедів до ефективної взаємодії з батьками класу, де навчаються учні із заїканням. Така відсутність спеціалізованих досліджень може зумовлювати недостатність практичних навичок та теоретичних знань у цій галузі серед майбутніх спеціалістів, що, своєю чергою, впливає на ефективність використання засобів АДК у корекції заїкання та роботи з батьками.

Мета дослідження – розкрити компоненти готовності здобувачів освітньо-професійної програми 016 «Логопедія» до формування у батьків навичок використання засобів підтримувальної комунікації в умовах інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логопед у своїй діяльності сприяє не лише розвитку мовленнєвих функцій, а й виховує та соціалізує дитину, тому безпосередня робота з батьками як особами, які несуть відповідальність за поведінку своїх дітей, теж входить у поле компетенцій спеціального педагога.

Дисципліна «Логопедична корекція заїкання та порушень голосу» пропонується студентам у межах їхньої освітньої програми у восьмому семестрі. Робоча програма навчальної дисципліни передбачає вивчення її у межах чотирьох змістових модулів. Формою контролю є екзамен на IV курсі, яким завершується вивчення дисципліни.

Підготовка майбутніх логопедів до взаємодії з дорослими сформованими людьми передбачає, за дослідженням В. Кисличенко, чотири ключові компоненти: змістовий, операційно-діяльнісний, цільовий, оцінно-результативний [1].

Змістовий рівень як компонент готовності фахівця до здійснення просвітницької роботи з

батьками містить сукупність теоретичних знань, таких як базові поняття, форми і методи роботи з батьками, види підтримувальної комунікації, доцільні для застосування при заїканні, та технології навчання цим засобом дітей і дорослих; методи допомоги в налагодженні конструктивних контактів дітей у класі та встановленні позитивної групової динаміки.

Базовим поняттям у цьому контексті є «заїкання» – порушення темпу, ритму та плавності усного мовлення, зумовлене судомним станом м'язів артикуляційного, голосового та дихального апаратів [2, с. 392].

Заїкання визнається як одне з тяжких порушень мовлення, що характеризується тривалим та складним процесом корекції, яке потребує комплексного психолого-педагогічного та соціального супроводу. У світовій науковій та практичній діяльності заїкання розглядається як складна проблема, що викликає значні труднощі як у теоретичному, так і в практичному розумінні.

Вагомий блок знань, який безпосередньо впливає на формування готовності логопеда до роботи з батьками класу, у якому вчиться дитина з заїканням, пов'язаний саме зі знанням особливостей діагнозу та найпоширеніших технологій подолання заїкання (методика стійкої нормалізації мовлення Л. Андроновой-Арутюнян; комплексна система лікування заїкання В. Шкловського; система виправлення мовлення учнів 1–4-х класів із заїкання у процесі ручної діяльності Н. Чевельової; система сімейної логопсихотерапії Ю. Некрасової, Н. Карпової; система комплексної реабілітації дорослих із заїканням Н. Асатіані та ін.).

Люди із заїканням можуть реагувати на свій стан по-різному, що ускладнює універсальний підхід до корекції. Ці патологічні реакції можуть включати почуття тривоги, невпевненості, страху перед говорінням, соціальної ізоляції тощо [3; 4]. Ці емоційні складники є важливими чинниками, які слід урахувати під час підходу до підтримки осіб із заїканням та їхніх родин. Тому під час підготовки майбутнього логопеда на усвідомлення цих аспектів робиться значний акцент. Важливим чинником, що визначає складність роботи з дітьми, які мають заїкання, є феномен фіксованості, коли діти постійно концентрують свою увагу на мовленнєвих невдачах, подовжено і глибоко переживають їх, а це призводить до замкненості, хворобливого ставлення до порушення, самодеструктивної поведінки та вираженого страху говорити. Наслідками тривалої фіксованості на дефекті є психічне і мовленнєве виснаження, стомлюваність та розвиток патологічних рис характеру. Із віком така фіксованість має тенденцію до ускладнення. Погіршити ситуацію може гіперопіка батьків, яка розвиває у дітей безініціа-

тивність, підвищену драгівливість, егоїстичність, різке зниження мовленнєвої активності та ігрової діяльності в колективі. Якщо проблема не буде вирішена вчасно, це призведе до несформованості навичок спілкування, недорозвинення суспільної поведінки і загального зниження активності [5]. Саме тому під час підготовки майбутнього логопеда необхідно розвивати розуміння комунікативних можливостей дітей із заїканням та вміння враховувати їх; учити визначити найбільш продуктивні шляхи організації взаємодії з такими дітьми з метою поліпшити якість їхнього життя, наприклад засобами підтримувальної комунікації – альтернативної та додаткової. Альтернативна та додаткова комунікація (Augmentative and Alternative Communication) базується на застосуванні відповідних предметів, фотографій, зображень, графічних символів, жестів, спеціальних простих і складних інформаційних технологій [4, с. 35].

Теорія застосування АДК для дітей, які мають заїкання, сьогодні не є детально дослідженим питанням, однак доведено, що зниження активності вербального мовлення на початкових етапах логокорекційної роботи може позитивно вплинути на компенсацію порушення, адже тимчасова вербальна депривація перешкоджатиме розвитку феномену фіксованості та готує мовленнєвий апарат до коректної роботи на фізіологічному рівні. Низький рівень призначення альтернативних засобів комунікації в індивідуальних програмах реабілітації дітей із заїканням зумовлений тим, що ступінь порушення їхньої комунікативної спроможності мінімальний. Їм доступне словесне мовлення, та оточення розуміє їх і без АДК, а на рівні сприймання інформації проблема відсутня зовсім (за умови відсутності супутніх порушень). Незважаючи на це, ми вважаємо, що засоби АДК у корекційній роботі з дітьми, які мають заїкання, є недооціненими, наприклад, під час використання «режиму мовчання» – щадного мовленнєвого режиму, спрямованого на зняття надмірної збудливості м'язів артикуляційного апарату, створення передумов для уповільнення темпу мовлення та підготовки нервової системи до корекційної роботи. Водночас ми усвідомлюємо, що застосування АДК під час режиму мовчання має застосовуватися дуже обережно, щоб не підсилити ірраціональні когніції, негативні переконання щодо своєї особистості та інші проблеми самооцінки, адже якщо АДК, навпаки, стануть для людини акцентом на її інактності, то це може перерости у глибинні когнітивно-поведінкові схеми та постійне відчуття, що оточення її засуджує, знецінює.

Ми визначаємо наявність потреби у формуванні у батьків навичок з альтернативної та

додаткової комунікації незалежно від того, чи є у їхніх дітей труднощі у спілкуванні, викликані особливими потребами. Для батьків, діти яких мають обмеження комунікації, здобуття таких компетенцій є першочерговим і проводиться на глибокому рівні (наприклад, застосування піктограм, комунікативних таблиць тощо), а для батьків нормотипових дітей пояснюють особливості застосування максимально простих АДК, так щоб вони самі могли комунікувати з людьми, які мають відповідні порушення мовлення, а також щоб вони могли вчити таким способам комунікації своїх дітей, тому вважаємо за доцільне включати в програму підготовки майбутніх логопедів вивчення форм і методів навчання батьків дітей інклюзивних класів різноманітним засобом підтримувальної комунікації. Наша освітня програма пропонує студентам вивчення відповідної дисципліни «Альтернативні засоби комунікації» у циклі вибіркових дисциплін, тобто на неї відведено три кредити ЄКТС.

Зауважимо, що набуття такого когнітивного компонента не може бути реалізовано в рамках лише двох курсів, тому в освітній програмі має прослідковуватися тісний взаємозв'язок між пререквізитами та постреквізитами. Так, для формування знань щодо форм і методів роботи з батьками важливим є попереднє вивчення студентами дисциплін «Вікова психологія», «Технології спеціальної та інклюзивної освіти», «Логопсихологія», «Андрогогіка» (вивчається як розділ загальної педагогіки), «Логопедія», «Основи інформаційних і комунікаційних технологій у педагогіці».

Для реалізації діяльнісного компонента майбутній логопед має глибоко усвідомити нерозривність теорії та практики та подолати невпевненість у своїх силах. Для цього є нагальна потреба визначити, які види самостійної роботи студента принесуть найкращі результати та як перетворити пізнавальну діяльність на практикоорієнтовану.

Важливим для готовності працювати з батьками дітей є «банк» форм роботи з батьками, якими володітиме майбутній спеціаліст. У ході формування відповідних навичок організації взаємодії з батьками найдоцільнішою вважаємо теорію діяльності О. Леонтєва. Тобто незалежно від того, яку організаційну форму вибирає логопед, він має послуговуватися мотивом, мати чітко визначену мету та здійснювати відповідні цій меті операції: оцінку ресурсів; первинний, проміжний і фінальний контроль (що, по суті, є складовою частиною всіх компонентів готовності майбутнього логопеда). Для відпрацювання цих організаційних навичок доречними вважаємо сюжетно-рольові і ділові ігри та безпосереднє застосування отриманих навичок на виробничій практиці.

У школі дитина із заїканням опиняється у ситуації підвищеного емоційного тиску, тому профілактика булінгу та інші форми роботи з нормотиповими дітьми та їхніми батьками набувають високої актуальності. Водночас забезпечення повноцінного включення дитини з ТПМ у колектив є важливим аспектом комфортного перебування всіх дітей у навчальному закладі. Формування таких навичок у студентів також має відбуватися на практичних заняттях і під час проходження практики. Однією з доцільних форм підготовки студентів до реалізації означених завдань вважаємо дискусію. Дискусуючи щодо форм і методів профілактики булінгу, студенти ознайомлюються з широким запасом педагогічних ідей та з тим, як організувати якісну дискусію, яка, своєю чергою, як форма роботи теж може послугуватися для профілактики булінгу та сприяння включенню осіб з особливими освітніми потребами у суспільство.

Наголошують на важливій ролі вчителя у процесі подолання заїкання у школярів. Р. Краєвський підкреслює, що ефективність логопедичних занять, лікувальних заходів, а також участь батьків у цьому процесі не буде повною без належних взаємин між педагогом та учнем із заїканням. Як підтвердження своєї точки зору, учений цитує слова професора М. Хватцева, який зазначає, що вчитель є в постійному і тривалому контакті зі школярем, його класом та батьками, може зробити значний внесок у розвиток плавності мовлення. За його словами, завдяки правильному веденню такої спільної роботи заїкання у дітей може значно зменшитися або навіть зникнути, а головне – завдяки підтримці вчителя зникають психічні переживання, які є основною трудностю дитини із заїканням [7]. Ця теза аргументує потребу у забезпеченні формування спроможності майбутніх логопедів до роботи в мультидисциплінарній команді [8]. На нашу думку, найефективнішим способом формування цього операційно-ді-

яльнісного компонента є колабораційні заняття [9] з іншими студентами факультету – студентами спеціальностей «Початкова освіта», «Дошкільна освіта», «Психологія» та «Соціальна педагогіка». Ця форма є дуже складною з організаційного погляду в сучасному університеті, тому що потребує написання перехресних робочих програм та написання службових щодо перенесення часу пар. Однак потенційна користь подібного заходу має дуже високу цінність для всієї групи педагогічних спеціальностей.

Висновки. Дослідження підкреслює важливість підготовки майбутніх логопедів у рамках освітньо-професійної програми 016 «Логопедія» з акцентом на формуванні у батьків навичок використання засобів підтримувальної комунікації. Роль логопеда розширюється за межі розвитку мовленнєвих функцій, охоплюючи виховання та соціалізацію дитини, зокрема через взаємодію з батьками.

Ключовим аспектом підготовки є інтеграція змістовного, операційно-діяльнісного, цільового, та оцінно-результативного компонентів. Важливість розуміння заїкання як складної проблеми, що вимагає індивідуального та комплексного підходу до корекції, є ключовою у навчанні. Підготовка майбутніх логопедів також передбачає важливість мультидисциплінарного підходу та співпраці з іншими спеціальностями. Це допомагає формувати комплексне розуміння проблеми заїкання та розроблення ефективних стратегій для її подолання.

Залучення логопедів до роботи в команді з педагогами психолога, соціальними педагогами та батьками, розуміння психологічних і клінічних аспектів заїкання та використання альтернативної комунікації вважається невіддільною частиною професійної підготовки, що сприяє більш ефективній допомозі дітям із мовленнєвими порушеннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2011. 24 с.
2. Логопедія : підручник / за ред. М.К. Шеремет. Вид. 5-е, перероб. і доп. Київ : Слово, 2019. 672 с.
3. Рібцун Ю.В. Психолого-педагогічний супровід дітей із заїканням. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Т. 2. №. 79. С. 72–76.
4. Козинець О., Кириленко О. Психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку із заїканням. *Науковий часопис. Спеціальна психологія*. 2013. С. 331–334.
5. Марченко І.С. Можливості комунікації дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України*. 2023. С. 121.
6. Марченко І.С. Педагогічні технології комунікативного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення (логопедична робота) : навчальний посібник. Вид. 1-е. Київ : ДІА, 2019. 148 с.
7. Kozynets O. Technologies to overcome stuttering in the scientific heritage of rudolf krayevsky. *Distance Education in Ukraine: Innovative, Normative-Legal, Pedagogical Aspects*. 2023. № 1(2). P. 230–240.
8. Гордійчук О.Є. Міждисциплінарний підхід як невід'ємна умова інклюзивної діяльності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. Т. 31. С. 25–28.

9. Панасенко Е., Березка С., Лічман В. Колаборація теорії та практики у рамках підготовки майбутніх психологів до роботи в інклюзивній освіті. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2021. №. 64. С. 179–192.

REFERENCES

1. Kyslychenko, V.A. (2011). Logopedichniy suprovod sim'yi, v yakii vykhovuietsia dytna z porushenniamy movlennia: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.03. Kyiv. [Speech therapy support for the family raising a child with speech disorders: Author's abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.03]. Kyiv. P. 24.
2. Sheremet, M.K. (Ed.). (2019). Logopediia: pidruchnyk [Speech Therapy: Textbook] (5th ed., revised and supplemented). Kyiv: Slovo. P. 672.
3. Ribtsun, Yu.V. (2021). Psykholoho-pedahohichniy suprovod ditei iz zaiikanniam [Psychological and pedagogical support of children with stuttering]. *Pedagogy of Forming a Creative Personality in Higher and Secondary Schools*. 2(79). P. 72–76.
4. Kozynets, O., & Kyrylenko, O. (2013). Psykholohichni osoblyvosti ditei starshoho doshkilnoho viku iz zaiikanniam [Psychological features of older preschool children with stuttering]. *Naukovyi chasopys. Spetsialna psykholohiia*. P. 331–334.
5. Marchenko, I.S. (2023). Mozhlyvosti komunikatsii ditei iz tiazhkymy porushenniamy movlennia [Communication possibilities of children with severe speech disorders]. *Intehratsiia nauky i praktyky v umovakh modernizatsii spetsialnoi osvity Ukrainy*. P. 121.
6. Marchenko, I.S. (2019). Pedahohichni tekhnolohii komunikatyvnoho rozvytku ditei iz tiazhkymy porushenniamy movlennia (lohopedichna robota) [Pedagogical technologies of communicative development of children with severe speech disorders (speech therapy work)]. Kyiv: DIA. P. 148.
7. Kozynets, O. (2023). Technologies to overcome stuttering in the scientific heritage of Rudolf Krayevsky. *Distance Education in Ukraine: Innovative, Normative-Legal, Pedagogical Aspects*. 1(2). P. 230–240.
8. Gordiichuk, O.Ye. (2015). Mizhdystyplinarnyi pidkhid yak nevid'iemna umova inkliuzyvnoi diialnosti [Interdisciplinary approach as an integral condition of inclusive activity]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 31. P. 25–28.
9. Panasenko, E., Berezka, S., & Lichman, V. (2021). Kolaboratsiia teorii ta praktyky u ramkakh pidhotovky maibutnikh psykholohiv do roboty v inkliuzyvni osviti [Collaboration of theory and practice in the framework of training future psychologists for work in inclusive education]. *Visnyk KhNPU imeni H.S. Skovorody «Psykholohiia»*. 64. P. 179–192.